

Kildesamlingen

Da danskerne reddede
jøderne

og arkitektkonkurrence

Jødeaktionen oktober 1943

Båd med jøder på vej fra Falster til Ystad i Sverige, efteråret 1943.

1. oktober 1943 indledte den tyske besættelsesmagt jagten på de danske jøder, men det lykkedes kun at få fat på omkring 500 jøder. 95% af jøderne i Danmark nåede i sikkerhed og kunne efter krigen vende hjem igen. Fortællingen om redningen af jøderne var også med til at sikre, at Danmark efter 2. verdenskrig, trods samarbejdspolitikken i krigens første år, ikke blev betragtet som tysker-venlige, men derimod blandt de allierede vindere.

Kilde 1: Uddrag af historiebogen "Fortællinger af vort folks historie 5" fra 1964.

En måneds tid efter *bruddet med tyskerne* gik der rygter om, at de danske jøder var i fare, og det viste sig hurtigt, at rygterne talte sandt. Den 1. oktober sent om aftenen blev al telefon- og telegrafforbindelse i København afbrudt. Vejene, der fører bort fra byen, blev spærrede, og samtidig kørte lastbiler bemandede med tysk politi rundt i gaderne for at hente jøderne.

Tyskernes udbytte af menneskejagten var imidlertid meget lille. Takket være en tysk embedsmand, som havde givet oplysninger om den kommende aktion til sine danske venner, var det lykkedes at advare de fleste jøder. Mange var allerede flygtet eller havde skjult sig forinden, og i de følgende måneder blev næsten 7000 jøder sejlet over sundet til Sverige.

Harmen over jødeforfølgelsen var voldsom overalt i landet. Som protest lukkede Københavns Universitet og en række andre læreanstalter, og fra næsten alle foreninger og organisationer udsendtes der protester, så praktisk talt hele landet var med i en enstemmig fordømmelse af tyskernes skændselsgerning. I kirkerne oplæstes en skrivelse fra Københavns biskop, hvori det blandt andet hed: "Uanset afvigende religiøse livsanskuelser vil vi kæmpe for, at vore jødiske brødre og søstre bevarer den samme frihed, som vi selv sætter højere end livet".

Ordforklaring: *bruddet med tyskerne:*

Hentyder til samarbejdspolitikken ophør 29. august 1943.

Spørgsmål til kilde 1

Hvilke årsager var der til, at tyskerne ikke fik fat i flere af de danske jøder?

Hvordan forholder danskerne sig til jødeaktionen?

Du kan skrive dine svar på den næste side.

Jødeaktionen oktober 1943

Kilde 2: Uddrag af historiebogen "Vejen mod Europa" fra 2001

Spørgsmål til kilde 2:

Hvordan forholder danskerne sig til jødeaktionen?

Sammenlign kilde 1 og 2. Hvilke forskelle og ligheder kan du finde?

Hvorfor tror du, der er forskel på de to kilder?

Du kan skrive dine svar nedenfor?

Nazisternes aktion mod de danske jøder fandt sted natten mellem den 1. og 2. oktober 1943. Men den nat lykkedes det kun tyskerne at arrestere omkring 260. Mange danskere løb en stor risiko ved at skjule jøderne og hjælpe dem til Sverige. Men det hører også med til historien, at fiskerne, der transporterede flygtningene over Kattegat og Øresund, tjente godt på at hjælpe. I gennemsnit var prisen 2.000 kr. pr. flygtning.

Danskerne er berømte for deres indsats for at redde jøderne. Men spørgsmålet er, om redningsaktionen kunne gennemføre med samme succes, hvis Danmark i 1930'erne havde givet ophold til lige så mange jødiske flygtninge som fx Holland. Det må ikke glemmes, at der også var enkelte danske embedsmænd, der aktivt støttede nazisternes forsøg på at udrydde jøderne. Således kunne historikeren V.Ö. Vilhjálmsón i år 2000 dokumentere, at det danske politi i løbet af de første år af besættelsen på eget initiativ sendte mindst 20 jøder til den visse død i Tyskland.

Her kan du skrive dine svar til de to kilders spørgsmål.

Jødeaktionen oktober 1943

Nations Avenue i Yad Vashem

I Israels hovedstad Jerusalem ligger Yad Vashem. Yad Vashem er Israels officielle mindested for de jødiske ofre for Holocaust. Området er enormt stort og indeholder både museum, skulpturer, bibliotek og meget mere. Herunder også mindelunden "The Righteous Among the Nations". Her æres de ikke-jøder som reddede jøder under Holocaust med risiko for personlige konsekvenser. Tre af disse mindeplader ærer den danske modstandsbevægelse, det danske folk og den danske konge Christian d. 10.

Kilde 3: Mindeplader i The Righteous Among the Nations

Spørgsmål til kilde 3

Hvad fortæller det om Israels syn på Danmark, at man har lavet disse tre mindeplader?

I kilde 1 og 2 læste du om jødeaktionen i oktober 1943. Hvilken kilde passer bedst med Israels syn på Danmark?

Jødeaktionen oktober 1943

Koncentrationslejren Auschwitz

I et interview fra 2013 fortalte Juda Steiner, hvordan det var at være jødisk flygtningebarn under 2. Verdenskrig. I løbet af 1939 og 1940 ankom omkring 320 *uledsagede* jødiske flygtningebørn i alderen 13-16 år til Danmark. De jødiske børn kom fra Tyskland, Østrig og Tjekkoslovakiet. Børnene blev sendt til Danmark i kraft af et samarbejde mellem jødiske organisationer og danske kvindeorganisationer. Børnene fik ophold hos plejefamilier på landet, og planen var, at de senere skulle sendes til Palæstina.

Juda Steiner boede på forskellige gårde i Danmark inden flugten til Sverige i oktober 1943. Steiners forældre døde i kz-lejre, og efter krigen rejste han til Palæstina, hvor han siden har levet.

Kilde 4: Uddrag af interview med Juda Steiner

Spørgsmål til kilde 4

Hvordan passer Juda Steiners fortælling med de to første kilders beskrivelser af, hvad der skete?

Ordforklaring

Uledsaget: Betyder, at man kommer alene - altså uden forældre eller andet familie.

Josef var en af Juda Steiners venner fra Tjekkoslovakiet, der også var sendt til Danmark.

Den gamle mand hentyder til den "plejefar" som Juda Steiner havde i Danmark.

I oktober 1943 blev jeg nødt til at flygte. Tyskerne ledte intensivt efter jøder, mens de tjekkede dem af på en liste, by efter by. De vidste præcis, hvor de skulle finde folk. På det tidspunkt havde *Josef* en tjekkisk veninde, Eva, som var på hospitalet. Mens han besøgte hende der, var der en, der sagde til ham: 'Hvad laver du her? Du skal sørge for at komme væk nu!'. Og gud ske tak og lov ringede han for at advare mig. 'Men Josef, hvordan kan vi komme væk uden penge?', ville jeg vide. Jeg gik til min "*gamle mand*" og fortalte ham, hvad der foregik; det eneste, han spurgte om, var: 'Hvor mange penge skal du bruge?'.

Vi flygtede til en landsby nær København. Der var en sidste båd og en masse mennesker, der ville væk, og de skubbede og masede for at komme ombord. Til sidst kom vi gennem vrirnen til fiskeren. Han spurgte alle: 'Hvad arbejder du som?'. En svarede: 'fabriksdirektør' – fiskeren lod ham komme ombord for to tusind. Og sådan fortsatte det, den ene person efter den anden. 'Hvad laver du?'. 'Jeg er elektriker'. 'Fem hundrede'. Til sidst var det vores tur. 'Lærlinge i landbruget', hviskede vi bange. Fiskeren kunne se, at vi vrøvlrede, og så vinkede han os ombord og forlangte ingen penge af os. Jeg kan stadig huske hans hånds vinken, og jeg kan huske hans stemme, der sagde 'to tusind ... fem hundrede', og så det vink med hans hånd, der lod os komme med.

Arkitektkonkurrence

Ligesom Danmark tog England også imod uledsagede jødiske børn. I månederne fra december 1938 og frem til 2. verdenskrigs udbrud kom knap 10.000 jødiske børn til England. Den britiske regering tillod, at jødiske børn kunne immigrere til England - såfremt der var fundet en plejefamilie til dem. De første 196 børn var alle fra Berlin, hvor deres børnehjem var brændt ned af nazisterne. De tyske myndigheder tillod børnene at medbringe én kuffert, en taske og ét fotografi.

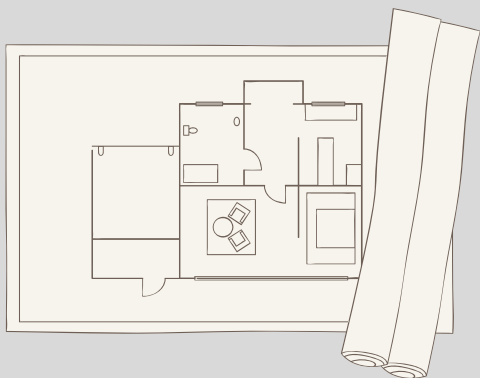
De knap 10.000 børn blev fordelt ud over det meste af Storbritannien og kun få fik deres forældre se igen. På togstationen Liverpool Street Station i London blev der efter krigen rejst dette monument:

Kilde 5: Monument for Kindertransport

Bronzefigur af fem jødiske børn, som alle kigger i forskellige retning. Monumentet er i dag klemt inde blandt en McDonalds og små butikker.

Arkitektkonkurrence

Du skal deltage i en arkitektkonkurrence. Der skal laves et monument for den danske jødeaktion i oktober 1943, men hvordan skal dette se ud? Skal den fx ære de fiskere, som fragtede jøderne til Sverige, den tyske embedsmand, der røbede nazisternes planer (se kilde 1) eller noget helt tredje?

Brug arket på næste side og fremlæg din idé for resten af klasse. Du kan lade dig inspirere af nedenstående spørgsmål:

Navnet på mit monument?

Hvad skal monumentet forestille?

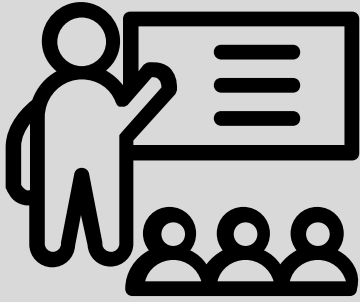
Hvilke materialer skal monumentet laves af?

Hvilken historie skal monumentet fortælle?

Hvorfor skal dit monument vinde arkitektkonkurrencen?

Hvor skal monumentet stå?

Arkitektkonkurrence

MIT BUD

Billedeoversigt

Billederne i denne kildesamling kommer fra:

Båd med jøder på vej fra til Sverige	Commons Wikimedia.
Yad Vashem	Dr. Avishai Teicher, Pikiwiki.org.il.
Minderplader på Yad Vashem	Rainar Rye.
Auschwitz	Wikipedia.org.
Monument for Kindertransport	Eget foto.

Øvrig grafik er benyttet med tilladelse fra canva.com